

Anayasa Nasıl Bir Yöntem ve İçerikle Hazırlanmalı?

Av. Metin TARHAN

<https://ozgurcedergi.com/>

Nisan 2026 – Sayı 1

Yeni Anayasa İhtiyacı Var Mı?

Olağanüstü dönem ürünü 1982 Anayasasının toplumsal ihtiyaçlara cevap vermedeki yetersizliği, *173 maddesinden 83 maddesinde yapılan değişikliklere rağmen*, devam etmektedir. Yine, mevcut Anayasanın ekonomik ve toplumsal gelişmelerin gerisinde kalması ve meşruiyetinin tartışmalı olması, yeni bir anayasa yapılmasını zorunlu bir ihtiyaç haline getirmiştir.

Yeni bir anayasa aynı zamanda sorunların uzlaşıyla çözümüne hizmet edebilir. Örneğin, Terörsüz Türkiye gündemi kapsamında sorunların çözülmesi, Alevilerin taleplerinin karşılanması ile inanç ve kültürel konular, anayasal düzeyde düzenleme gerektirebilir. Sivil, demokratik, yeni nesil hakları da kapsayan, temel hak ve özgürlükleri güvence altına alan, toplumsal dengeleri gözeten, çevreci, özgürlükçü ve katılımcı bir anayasanın yapılması yönünde toplumda beklenti ve anlayış birliği oluşmuştur. 1982 Anayasası ile ilgili tartışmaların ve beklentilerin ışığında bugüne değin siyasi partiler ve sivil toplum kuruluşları tarafından muhtelif anayasa tasarıları hazırlanmıştır. Yeni anayasa ihtiyacı bilim çevreleri, üniversiteler, meslek grupları tarafından da tartışılmıştır. Gelinen aşamada, yeni anayasa bir ihtiyaç olarak öncelikli ele alınmayı beklemektedir.

Bu makalede; dengeleri gözeten, çoğulcu, katılımcı, özgürlükçü ve meşru sivil bir anayasanın ilkeler bazında hazırlanma yöntemi ve içeriği üzerinde durulmuştur. Hiç kuşkusuz yeni anayasa sadece içeriğiyle değil, aynı zamanda hazırlanma yöntemi ile de tanımlanmalıdır. Bu nedenle, yeni bir anayasa talebi hem hazırlanma yöntemine hem de içeriğe yöneliktir.

Yeni Anayasa Hangi İçerikle Hazırlanmalıdır?

Hem bütünlük hem de sivil iradenin yansıması bakımından sıfırdan yeni bir anayasa hazırlanmalıdır. Bu yolla halkın iradesi ile yeni bir anayasa yapılmış olacaktır. Yeni anayasanın tüm hükümlerinde uzlaşa sağlanmalıdır. Hiç kuşkusuz, önceki anayasada yer alan hükümlerin bir kısmı de uzlaşa ile yeni anayasada aynen veya kısmen düzenlenmiş haliyle yer alabilir.

Yeni anayasada başlangıç hükümlerine yer verilmeyebilir. Demokrasisi gelişmiş birçok ülkenin anayasalarında başlangıç hükümleri yer almamaktadır. Çoğulcu demokrasi, insan hakları, insan onuru, hoşgörü, toplumsal barış, hukuk devleti, hukukun üstünlüğü ve benzeri evrensel değerleri referans alan bir giriş metni olabilir.

Yeni anayasa, hukukun üstünlüğünü esas almalıdır. Devletin temeli, hukukun üstünlüğüne dayanmalıdır. Hukuk devleti sadece kural koyan devlet değil, aynı zamanda koyduğu kurallara uyan devlettir. Hukuk devletinde, toplum adına yetki kullanan tüm makamların, özellikle yargı kurumlarının görev ve yetkileri belirgin olmalıdır. Devletin sosyal, laik, demokratik niteliği korunmalı, zamanın koşullarına uygun olarak gelişen işleve kovuşturulmalıdır.

Yeni anayasa, seçilmiş organlar üzerinde vesayet organlarına yer vermeyen, çoğulcu ve katılımcı bir siyasal rejimi esas alan, her türlü vesayetçilikten uzak, sivilleşmeyi önceleyen, devlet ve birey ilişkilerini özgürlük ekseninde düzenleyen bir anayasa olmalıdır. Bu bağlamda, Milli Güvenlik Kurulu bir danışma kurulu olarak yeniden yapılandırılmalı, görev alanı savunma konularıyla sınırlı olacak şekilde yasa ile düzenlenmelidir. YÖK ve Diyanet İşleri Başkanlığı, zamanın gereklerine ve toplumsal ihtiyaçlara göre yeniden yapılandırılmalıdır.

Yeni anayasa, şiddet içermeyen tüm fikirlerin beyan edilmesine, örgütlenmesine, kurdukları partiler vasıtasıyla iktidar için yarışmalarına en geniş anlamda izin veren düzenlemeler içermelidir.

Yeni anayasa yerel ve merkezi idarenin her kademesindeki yönetim biriminde karar organlarının seçikle oluşmasına, siyasi alanın genişletilmesine, kamu

görevlileri dahil her kesin özgürce siyaset yapmasına, demokrasinin vazgeçilmez unsurları olan siyasi partilerin iç yapılarının demokratikleşmesine ve karar alma süreçlerine üyelerin katılmasına yönelik düzenlemeler içermelidir.

Yeni anayasa, yeni nesil hakları da kapsayan kişi hak ve özgürlüklerini siyasi iktidara karşı koruyan mekanizmaları güçlendiren, hak ve özgürlüklerin geniş anlamda kullanıldığı, her bir hak ve özgürlüğün niteliğine özgü olarak getirilen istisnai kısıtlamaların en aza indirildiği, kişiyi devlet otoritesine karşı koruyan, tüm hak ve özgürlüklerden ayırım gözetilmeksizin herkesin eşit yararlanacağı düzenlemeler içermelidir. Düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğüne hiçbir kısıtlama getirilmemelidir.

Yeni anayasada inanç özgürlüğü tam olarak güvenceye alınmalıdır. Bireylerin; devlet ve diğer yapı ve grupların baskısına maruz kalmadan her hangi bir dine inanma, o dinin gerektirdiği ibadeti yapma, dini öğrenme ve öğretme, dinine göre özel yaşamlarını düzenleme özgürlüklerine sınırlama getirilmemelidir. Devlet en geniş anlamda inanç özgürlüğünü sağlamakla yükümlüdür. Ancak, devletin dini hizmet sunup sunmayacağı konusu tartışmalıdır. Devletin dini hizmetler sunmayıp, bu hizmetlerin o dine sahip olanlarca yerine getirilmesi bir tercihtir. Eğer devlet dini hizmet sunacak ise, bu hizmeti tüm dini guruplara eşit, ayırım yapmaksızın sunması gerekir. Özellikle vergisini ödediği halde, yeteri kadar dini hizmet alamadığını ifade eden ve bu durumun giderilmesini isteyen Alevilerin talepleri de hazırlanacak yeni anayasada karşılanmalıdır. Genel idare içinde; Alevilere dini hizmet sunan özerk ve demokratik bir idari birime anayasada yer verilmesi sosyal bütünleşmeyi güçlendirecektir. Bu idari yapının vazifesi, yapılanması ve işleyişi yasa ile düzenlenebilir.

Yeni anayasada sadece vatandaşlık hakkı yer almalı, katı etnik çağrışımlara yer verilmemelidir. Vatandaşlık, anadilde eğitim ve öğretim hakkı yasa ile düzenlenmelidir.

Yeni anayasada, halkın iradesine dayanan demokrasiyle bağdaşmadığı ve gelecek nesillerin kendi kaderleri hakkında söz söylemeyi engellediği için prensip olarak yasakçı hükümlere yer verilmemesi tercih edilmelidir.

Yeni anayasada, yargının tarafsız ve bağımsızlığı, hâkim güvencesi net vurgulanmalı, bunların fiilen uygulanması için gerekli olan kurallar ve ilkeler yer almalıdır. Tarafsızlık hem kişi ve gruplara hem de devlete karşı olmalıdır. HSK, yargı bağımsızlığı, yargının tarafsızlığı ve hâkim güvencesi ilkeleri ile uyumlu olarak yeniden düzenlenmelidir.

Yeni anayasada, başkanlık sistemi yer almalıdır. Başkanlık sistemi, ülkemizin çoğulcu yapısına denk düşmektedir. Ancak, erkler arası denge ve denetim mekanizmaları güçlendirilmelidir. Halk tarafından seçilen başkan yürütme görev ve yetkisine sahip olmalıdır. Ancak, tayin edilen bakanlar TBMM'nin onayı ile yemin ederek göreve başlamalıdır. Nitelikli çoğunlukla bakan TBMM tarafından görevinden el çektirilmelidir. Üst yargı organlarının seçiminde meclisin yetkisinin yürütme organının altında olmaması gerekir. Devletin en temel kurumu olan meclisin itibarı korunmalıdır. Milletvekillerinin dokunulmazlığı meclis çalışmalarısıyla sınırlanmalı, milletvekilleri, işledikleri adi suçlar nedeniyle vatandaş gibi yargılanabilmelidir.

Yeni anayasada yerel yönetimler güçlendirilmelidir. Merkezi yönetim tarafından yürütülen hizmetlerin büyük kısmı yerel yönetimlere devir edilmelidir. Beldenin sosyal, kültürel, ekonomik durumuna uygun yerel ihtiyaçlar yerel yönetimler tarafından karşılanmalı, vergi koyma gibi yerel meclislerin yetkisi artırılmalıdır.